

OOS GEBROOK

Heemkundevereniging Hoensbroek
Jaargang 10 - nummer 1- april 2017

Oos Gebroek

Een uitgave van de Heemkundevereniging Hoensbroek.
Jaargang 10 nummer 1 – maart 2017

REDACTIE:

*Jan Bus
Hein Giesen
Bernard Grothues
Jo Hermanns
Wim Kortekaas*

*Math Mertens
Peter Sikora*

AFBEELDINGEN:

Peter Sikora

Zouavenmuseum Oudenbosch

LAY-OUT

Jo Hermanns

COVER

Cuijpers Design

Wim Kortekaas

ACQUISITIE EN ADVERTENTIES:

Jan Bus

Hein Giesen

SECRETARIAAT:

*Klinkertstraat 19,
6433 PA Hoensbroek, tel: 045-5217721
E-mail: secretaris@heemkundehoensbroek.nl*

VERENIGINGSLOKAAL:

Schuinstraat 2a 6432CM Hoensbroek

BANK:

NL43INGB0003280562 t.n.v. Heemkundevereniging Hoensbroek

WEBSITE:

www.heemkundehoensbroek.nl

Losse nummers € 3.95

OOS GEBROOK

JAARGANG 10 NUMMER 1 – MAART 2017

INHOUD

VAN DE REDACTIE.....	4
ONZE ACTIVITEITEN IN 2016.	5
MUTATIES 2016.....	10
DE JAARLIJKE CONTRIBUTIE	10
WERKGROEP JEUGDHERINNERINGEN	11
OUDE VERSJES EN LIEDJES UIT MIJN JEUGD.....	12
JAARVERGADERING	14
HET NOODGELD VAN HOENSBROEK IN 1940-1945.....	16
HOENSBROEKENAAR CHRÉTIEN SCHOUTETEN,.....	19
HOEVEEL DM WAS GRAAF BENEDIKT VON UND ZU HOENSBROECH WAARD?	23
PETER RENIER RITZEN, ZOUAAF UIT HOENSBROEK	27
BIJZONDERE GEBOUWEN IN HOENSBROEK	37
BEGUNSTIGERS OOS GEBROOK	43

HARREMAN VERHUIZINGEN

De Koumen 28

6433 KD Hoensbroek

☎ 045-5233333 - www.harreman.nl

vanoost verzekeringen-verzuim-pensioenen

Juliana Bernhardlaan 8

6432 GW Hoensbroek

☎ 045 523 43 44

VAN DE REDACTIE

De werkgroep redactie doet natuurlijk iedere keer zijn best als ze dit blad samenstelt, maar deze keer hebben we daar nog een extra schepje bovenop gedaan. Waarom? Het is het eerste nummer van ons jubileumjaar: de vereniging bestaat dit jaar 10 jaar en er is dus alle reden om feest te vieren!

Om aan die feestvreugde een beetje bij te dragen hebben we deze keer enkele leuke artikelen in de aanbieding. Om te beginnen blikken we kort terug op de onlangs gehouden jaarvergadering. Maar wist u bijvoorbeeld, dat vanuit Hoensbroek halverwege de 19e eeuw een bewoner als zouaaf deelnam aan de verdediging van de Kerkelijke Staat? Daarover kunt u deze keer alles lezen op pagina 28 in dit blad. En vanaf pag. 22 vindt u het antwoord op de vraag hoeveel D-mark graaf Benedikt von und zu Hoensbroech waard was.

We besteden deze keer ook aandacht aan een -voor ons- nieuwe schrijver, Chrétien Schouteten. Hij woont weliswaar nu in Groningen, maar hij is toch echt geboren in Hoensbroek. Natuurlijk zetten we ook de serie 'Oude liedjes en versjes uit onze jeugd' voort. En een beetje in het verlengde daarvan doen we een oproep voor deelname aan een nieuwe werkgroep: 'Jeugdherinneringen'. Belangstelling? Op pagina 10 vindt u daarover meer informatie.

We hebben nog veel meer: over bijzondere gebouwen in Hoensbroek en wist u, dat Hoensbroek in de oorlogsjaren een tijd lang noodgeld kende?

Dat is nog lang niet alles wat u in dit nummer aan lezenswaardigs tegenkomt. Maar daar moet u zelf maar achter komen.

HEUNEN COIFFEUR HERENSALON

Wilhelminastraat 76

6431 XX Hoensbroek

☎ :: 045- 5211324

ONZE ACTIVITEITEN IN 2016.

NIEUWJAARSBIJEENKOMST

Meteen op de eerste woensdagavond van 2016 vond onze eerste verenigingsactiviteit plaats. Evenals de vorige keer mochten wij bijna 30 leden begroeten en het glas heffen op een voorspoedig 2016.

DE JAARVERGADERING

Bijna 40 leden bezochten de jaarvergadering, die op woensdag 23 maart gehouden werd in Hotel Amicitia. Dat lijkt voor een buitenstaander niet veel, slechts 40 van de 236 leden, maar onze broederverenigingen in Zuid-Limburg zijn vaak al blij als ze 15 leden mogen begroeten op hun jaarvergadering.

De vergadering liep op rolletjes, het jaarverslag van de secretaris en de jaarcijfers van de penningmeester werden zonder noemenswaardig commentaar aanvaard. In de kascommissie werd Sjaak Giezenaar

opgevolgd door Ger Luyten en de herkiesbare bestuursleden werden zonder hoofdelijke stemming opnieuw aangenomen.

Al om 19.45 uur kon onze voorzitter Jan Bus deze korte, maar constructieve jaarvergadering sluiten.

Na de pauze met koffie en vlaai gaf Jan van de Berg in woord en beeld een duidelijke uitleg van het vele werk dat voorafging aan zijn in november uit te geven boek over de Joodse onderduikers in Hoensbroek.

DODENHERDENKING 4 MEI

Op initiatief van onze lokaalbeheerder Frits Bruens nam de heemkundevereniging in 2016 voor het eerst deel aan de jaarlijkse dodenherdenking op de Markt in Hoensbroek. De oproep aan onze leden om daarbij aanwezig te zijn had veel respons en we konden menig lid herkennen bij deze drukbezochte plechtigheid.

EXCURSIE NAAR KERK EN KASTEEL VAN WIJNANDSRADE.

Op een zonnige vrijdagmiddag in juni beleefden wij de drukste excursie in ons verenigingsbestaan. De kerk van Wijnandsrade was voller dan tijdens een hoogmis. Het was voor de vele deelnemers genieten van de vrolijke kijk- en verteltrant die onze gids, dhr. Jacques Jetten, had op het kleurrijke verleden van kerk en kasteel.

GROND EN GOED MAKELAARDIJ IN AGRARISCH VASTGOED

Nieuwstraat 154

6431 KX Hoensbroek

☎ 045- 5213468

Onze gids dhr. Jetten legt uit

Het kasteel had helaas nog last van de stortbuien die daags ervoor over onze contreien waren getrokken. Door die wateroverlast waren diverse vertrekken helaas niet bereikbaar.

Na afloop werden de deelnemers aangenaam verrast met een goed verzorgde 'café complet' in de fraai gerenoveerde en pas geopende boerderij van Fer Peters, genaamd 'Gasterij de Naamse Steen', gelegen, vlak voor het NS-spoor aan het einde van het Laarvoetpad. Hier verzorgde de gastheer voor alle belangstellenden een uitgebreide rondleiding door deze oude boerderij, die in oude geschriften al in de 17 eeuw vermeld werd.

ROLF DE JONG AUTOSCHADEBEDRIJF

De Koumen 60

6433 KD Hoensbroek

☎ 045- 5210590

EEN STANDBEELD VOOR PASTOOR RÖSELAERS

Op initiatief van bestuurslid Henri Peters heeft de heemkundevereniging een werkgroep in het leven geroepen die de mogelijkheden gaat bekijken voor een standbeeld van Lucas Röseläers die pastoor was in de centruparochie Sint Jan Evangelist van

1911 tot 1939.

We mogen gerust stellen dat deze pastoor een der belangrijkste personen in Hoensbroek was tijdens de eerste helft van de 20^e eeuw. Hij heeft, onder andere door zijn voorzitterschap van de Woningvereniging Hoensbroek, Hoensbroek zijn huidige gestalte gegeven.

We missen in onze plaats nog steeds een standbeeld voor deze pionier en prominente figuur.

Er zijn reeds vergevorderde besprekingen op gemeentelijk niveau geweest. Een kunstenares, Ingrid Mol heeft zelfs al meerdere ontwerpen gemaakt (kosten € 1500,-). Bovenal moeten er nog sponsors voor dit project gevonden worden en er is nog onduidelijkheid over de plek waar dit beeld hoort of mag komen te staan.

BOEKUITGAVE

Op donderdag 24 november was het dan eindelijk zover. De presentatie van het lang verwachte boek ‘Joodse onderduikers in Hoensbroek’, geschreven door ons lid, Jan van de Berg.

Ruim vier jaar heeft Jan aan deze uitgave gewerkt. Een titanenwerk, het uitzoeken en verzamelen van de voor het boek benodigde gegevens en verhalen.

Het heeft hem zelfs tot in Israël gevoerd.

Jan van de Berg

Op de zeer druk bezochte boekpre-

sentatie in de aula van het Broekland College op donderdagavond 24 november waren vertegenwoordigers van de Joodse gemeenschappen uit Heerlen en Amsterdam aanwezig. Eveneens mochten we de Heerlense wethouder van cultuur Jordy Clemens, pastoor van Dijk, dominee Bloemers en rabbijn Katz begroeten.

Eregasten waren de heer Klaas Santinga, wiens ouders in een kleine houten Steenbergwoning een joods gezin onderdak geboden hadden en een der onderduikers, de heer Shlomo Haringman die voor deze presentatie vanuit Israël gekomen was.

Dit als een eerbetoon zijnerzijds aan de schrijver Jan van de Berg.

MUTATIES 2016

Per 1 januari 2016 telde de heemkundevereniging 236 leden.

Wij mochten ons verheugen op 15 nieuwe leden maar er was ook een vrij groot verloop. Omdat diverse, steeds trouwe leden, per 1 januari 2017 de contributie nog niet voldaan hadden, is moeilijk in te schatten op hoeveel leden de vereniging in het nieuwe jaar mag rekenen.

Martens A.	St.Michelsgestel	Daamen F.	Hoensbroek
Pijpers- Ruijpers E.	Limbricht	Frijns M.	Hoensbroek
Scholten J.	Berlicum	Broek-vd.Bakker M.	Hoensbroek
Daemen M.	Hoensbroek	Bosch G.	Haarlem
Dautzenberg L.	Hoensbroek	Stassen M.	Hoensbroek
Boon M.	Hoensbroek	van Dijck J.	Hoensbroek
Verboeket J.	Hoensbroek	van Hoof R.	Amstenrade
Crombach J.	Hoensbroek		

DE JAARLIJKSE CONTRIBUTIE

Het nieuw jaar 2017 is alweer enige maanden oud en wij verzoeken de velen ($\pm 40\%$) die hun contributie nog niet voldaan hebben vriendelijk om dit per omgaande te voldoen. De contributie bedraagt nog steeds slechts € 15.00 en u kunt het storten op rek.nr. NL430003280562 t.n.v. heemkundever.

Hoensbroek m.v.v. contributie 2017 en vermeld a.u.b. uw postcode erbij.

Diverse namen komen namelijk vaker voor in ons ledenbestand en uw overschrijving vermeldt helaas geen adres!

Enne... niet uitstellen maar meteen doen, van uitstel komt afstel!

WERKGROEP JEUGDHERINNERINGEN

Het redactieteam is naarstig op zoek naar enkele enthousiaste leden die willen meewerken aan een nieuwe rubriek in ons verenigingsblad, namelijk, Jeugdherinneringen.

In de aanloop zal hij of zij plaatsnemen in ons redactieteam, maar het streven is een eigen werkgroep te creëren die een keer per maand, op woensdagavond, in ons lokaal een werkgroepavond op touw zet. Op deze avonden krijgt eenieder de gelegenheid om er zijn verhaal over Hoensbroek te vertellen onder het motto, 'vertel eens over vroeger'. En vroeger hoeft in onze beleving echt geen honderd jaar geleden te zijn.

Die verhalen, dat mag van alles zijn, een bijzondere jeugdherinnering waarbij het gegeven Hoensbroek, de straat of woonwijk een rol speelde. Een eigen verhaal over een gebeurtenis in Hoensbroek dat destijds krantennieuws was.

Dit verhaal aan te horen, te noteren en (eventueel) samen met de verteller, daar een leuk artikel over te schrijven, dat wordt het werk wat wij van u verwachten

De verhalen krijgen dan natuurlijk een plaatsje in ons cluborgaan, 'Oos Gebroek'. Het zou echter zo maar kunnen dat dit alles genoeg materiaal oplevert voor een boekuitgave. Wie weet?

Jubiläum Staatsmijnen 1927

Politiebureau Hoensbroek versierd t.g.v. de kroning van Juliana

OUDE VERSJES EN LIEDJES UIT MIJN JEUGD

Door Tonnie Peters

LIMBURGS WIEGENLIEDJE.

*Douw, douw mien kiendje,
wat biste toch mae sjtout.
Hubste pien in ut buuksjke,
of zeen dien veutekes koud?
Veer zulle un peppeke kaoke
En auch un vuurke sjtaoke
Ut weegske dat geit sjwik-sjwak,
sjlaop miene kleine diekzak
Ut weegske dat geit sjwik-sjwak,
Sjlaop miene kleine diekzak.*

Mijn moeder heeft dit gezongen voor haar 9 kinderen en haar 15 kleinkinderen. Ikzelf heb dit ook gezongen voor mijn kinderen en kleinkinderen.

NOG EEN LIMBURGS KINDERLIEDJE.

*Ut raegent, ut zaegent, de panne waeren naat
Dao kaome tieen pasjteurkes aan,
Die waesje zich, die kumme zich
pis dat de raege euver is!
(pasjteurkes zijn de druppels bij keiharde regen, die op
de grond bellen vormen en dan uiteen spatten)*

ROB PETERS – MEEL EN GRAANHANDEL

Wijngaardsweg 16

6412PJ Heerlen

☎ 045- 5226693

**EEN KLAPVERSJE, HET SLAAT NERGENS OP EN JE KUNT ER
GEEN TOUW AAN VASTKNOPEN.**

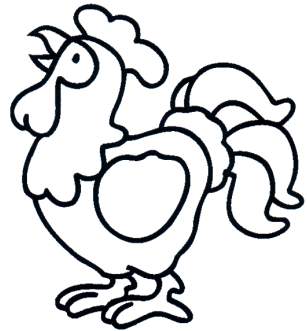
*Sjtik in de grondj, viege vage borgenhondj
De hondj waor in de zee gesjpronge
Ut water waor um nao gezonge.
Aod wief mit unne breef
zaes doe, dat ich ut leeg?
Tieen pondj unne hauve
De kow zal murge kaove
De haan zal op de taore sjtaon.
De klokke zulle nao bieba gaon
Viva basta kirkendirk,
Ein traon aaf!*

Onderstaand versje heb ik als kind heel vaak op moeten zeggen met veel dramatiek!

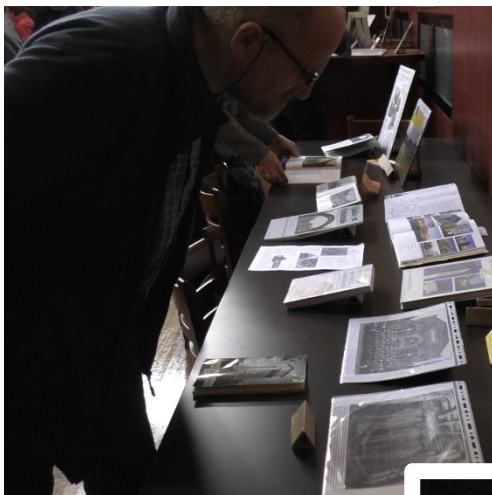
Later heb ik dat voor mijn kinderen en kleinkinderen voorgedragen.

ONS SLIMME JANTJE.

*Marietje had rozijntjes
En Jan had niemendal.
Hij wou zo graag eens proeven,
Maar zus zei: "Ben je mal!"
Toen zei heel slim ons Jantje:
"Wij spelen haantje pik,
Jij strooit hier wat rozijntjes
en het haantje dat ben ik!"
Dat vond Marietje aardig,
ze strooide keer op keer!
Maar toen het op was huilde ze:
'k heb geen rozijntjes meer!*

JAARVERGADERING

Bijna 40 leden bezochten op woensdag 29 maart 2017 onze jaarvergadering in partycentrum Amicitia.

Het was evenals de voorbije jaren weer gesneden koek. De opening en het welkomstwoord door voorzitter Jan Bus, daarna het verslag van secretaris Wim Kortekaas dat zonder op- of aanmerkingen aanvaard werd.

De jaarcijfers van penningmeester Hein Giesen behoefden wel nadere uitleg, gezien het beduidend lagere eindsaldo. Oorzaak de hoge drukkosten van onze laatste boekuitgave, 'Joodse Onderduikers in Hoensbroek', waarvan wij de revenuen nog moeten ontvangen en de ontwerpkosten voor het standbeeld van pastoor Röselaers.

Hein Giesen stelt het ontwerp van het beeld voor pastoor Röselaers voor

CONSTRUCTIEBEDRIJF WIEL PETERS

Economiestraat 47 A

6433KC Hoensbroek

☎ 045- 521 10 57

Gastspreeker Dhr. Maas

Aansluitend de verkiezing van de kascommissie, aftredend lid Frans Peters wordt opgevolgd door Ron van Hoof en bij de bestuursverkiezing werden de aftredende en herkiesbare voorzitter Jan Bus en Henri Peters zonder hoofdelijke stemming herkozen. Er blijft overigens nog steeds een plaats vacant in ons bestuur.

Ook moet uitgekeken worden naar een nieuwe penningmeester.

Hein Giesen vindt het, mede gezien zijn leeftijd, na tien jaar welletjes en geeft ons een jaar de tijd om een vervanger te zoeken. Bij de mededelingen wees de voorzitter op het 10-jarig jubileum. Het idee is om ter gelegenheid hiervan een jaarboek uit te brengen, waarbij alle leden de mogelijkheid krijgen hier een bijdrage aan te leveren. Kom op leden en schrijf ook eens een artikel!

Het jaarlijkse uitstapje brengt ons in juni hoogstwaarschijnlijk naar Meerssen, meer hierover te zijner tijd. In de rondvraag een dankwoord van Jan van den Berg voor onze loyale medewerking aan zijn boek over de Joodse onderduikers in Hoensbroek en Jo Sijben vroeg uitgebreid aandacht voor een toneelstuk van de Hoensbroekse schrijver, Chrétien Schouteten. Reeds om tien over acht kon de voorzitter deze vergadering sluiten. Even tijd voor een kop koffie met vlaai en daarna kwam onze gastspreeker dhr. Maas. Na een lange inleiding kon hij de aanwezigen helaas niet boeien met zijn verhaal over de Limburgse woningbouw waarin reeksen cijfers de hoofdtoon voerden.

SCHADENET - KOENEN

Breukerweg 178

6412 ZL Heerlen

☎ 045-5215450

HET NOODGELD VAN HOENSBROEK IN 1940-1945

Door Hein Bisschops

In de chaotische meidagen van 1940 raakte het Nederlandse betalingsverkeer ernstig ontwricht.

Ook in Hoensbroek werd massaal zilvergeld achtergehouden en probeerde men zoveel mogelijk papiergeld in te wisselen voor klingende munt.

Dus alle zilveren munten, destijds dubbeltjes, kwartjes, guldens en rijksdaalders werden vastgehouden. Wat er ook met de Nederlandse gulden zou gebeuren, het zilver zou zijn waarde houden.

Het oppotten van het zilvergeld resulteerde in een grote schaarste van waarden beneden de tien gulden. De bank en de gemeentekassier hadden veel moeite met contante uitbetalingen.

Het postkantoor deed zelfs geen uitbetalingen. Er was geen geldtransport meer mogelijk. Door oorlogsomstandigheden kon men niet meer aan genoeg kasgeld komen.

Zonder toestemming van hogerhand besloot de gemeente Hoensbroek als een der eerste gemeenten in Nederland, noodgeld uit te geven.

Dankzij dit ingrijpen konden steuntrekkers, vluchtelingen en anderen die van de overheid afhankelijk waren, de noodzakelijke levensbehoeften blijven kopen.

Op maandag 13 mei 1940, tweede Pinksterdag, werden deze bonnen op de gemeentesecretarie gestencild op wit papier.

VERBOEKET - HYPOTHEKEN & VERZEKERINGEN

Nieuwstraat 6A

6431 KT Hoensbroek

☎ 045- 5281760

Als beveiliging tegen namaak werden zij voorzien van een zwart gemeentestempel en een viercijferig nummer.

Het formaat van deze bonnen was 209 x 100 mm, drie bonnen per vel foliopapier. Wat opvalt is de keuze die de gemeente maakte voor de waarde van haar noodgeld, namelijk één Reichsmark oftewel 66 cent. Hoensbroek was daarmee een van de vijf gemeenten in Nederland die een geldwaarde creëerde die niet overeen kwam met het circulerende geld. Er werden 8490 bonnen met een totale waarde van Fl. 5603,34 aangemaakt waarvan in omloop gebracht: 6992 bonnen. Deze hadden een waarde van Fl. 4614,72

De winkeliers waren verplicht deze bonnen, die waren ondertekend door Burgemeester Martin, aan te nemen. Bij weigering zouden de waren van de winkelier in beslag genomen worden.

Men mocht de gemeentebonnen niet verhandelen, verkopen of verschenken, zeer zeker niet aan Duitsers. Vervalsen mocht natuurlijk ook niet. Toch bleek dat sommige winkeliers vervalsingen aangenomen hadden, een strop voor hen want die bonnen kregen zij uiteraard niet uitbetaald. Het waren er niet veel. Dat kon ook niet gezien de zeer korte gebruiksduur.

Burg. Martin

Op 17 mei 1940 heeft het Departement van Binnenlandse Zaken de machtiging tot het uitgeven van noodgeld voor het hele land ingetrokken. De gemeente heeft zodra zij weer over kasgeld kon beschikken de bonnen ingewisseld. Alle bonnen, zowel de niet-uitgegeven als de weer ingewisselde, zijn ter verificatie naar het Departement opgestuurd met twee keer een rood stempel: 'ONBRUIKBAAR'. Slechts 72 bonnen werden door de Hoensbroekenaren niet ter inwisseling aangeboden.

Als nasleep kreeg de gemeente op 11 juni 1940, een circulaire van de Commissaris der Koningin in de Provincie Limburg (Kabinet No. 848).

Hierin werd gevraagd of Hoensbroek noodgeld had uitgegeven. En of door een particuliere instelling in Hoensbroek een geldlening aan de Duitse Wehrmacht was aangegaan.

DE STICHTING WINTERHULP

Door de Duitsers werd op 22 oktober 1940 bij decreet van Rijkscommissaris Seyss Inquart de stichting Winterhulp Nederland is opgericht. Zij gaven ook bonnen uit die vergelijkbaar waren met het Hoensbroekse noodgeld.

Deze bonnen werden als ondersteuning uit-

gereikt aan armen en hulpbehoevenden. Nadat de Winterhulp deel was geworden van de Nederlandse Volksdienst keerden velen zich van die Winterhulp af.

BJÖRN HOCKS ADVocaAT & MEDIATOR

Juliana-Bernhardlaan 24

6432 GW Hoensbroek

☎ 045- 4100220

HOENSBROEKENAAR CHRÉTIEN SCHOUTETEN, TONEELSCHRIJVER EN ZOON VAN EEN MIJNWERKER

Door Corry Sijben-Schouteten

Mijn jongere broer Chrétien werd geboren op 3 januari 1944 boven de modezaak Boosten aan de Akerstraat in Hoensbroek.

Na de oorlog verhuisde ons gezin naar Treebeek. Vader was mijnwerker, moeder was huisvrouw, Chrétien en ik gingen naar de kleuterschool en lagere school St. Franciscus.

In 1953 verhuisden we naar Nieuw-Lotbroek. Chrétien kwam op de Onze Lieve Vrouwe School die onder leiding stond van meester Habets.

Chrétien voetbalde van 1954-1962 bij de jeugd van RKFC, o.a. met Harry Lips en Drago Romih (en vele anderen).

Hij ging in 1956 naar het R.K. Lyceum St. Jan, waar hij in 1962 het HBS-B diploma behaalde. In de zomervakanties van 1960 en 1961 werkte hij als vakantiehelp op het Bovengronds Bedrijfsbureau van Staatsmijn Emma, waar Frans Walkowiak zijn directe baas was.

Na de middelbare school wilde Chrétien doorstuderen. Hij twijfelde tussen de Kweekschool of de HTS. Uiteindelijk lag zijn voorkeur bij de Kweekschool, maar zijn (onze) ouders vonden dat hij genoeg gestudeerd had. Hij moest gaan werken. Tot zijn militaire dienst (april

1963) werkte hij op het Ondergronds Bedrijfsbureau van Staatsmijn Emma.

CHRÉTIEN KIEST VOOR DE CHEMIE

Na zijn militaire dienst (oktober 1964) koos hij voor de chemie. Op het Centraal Laboratorium van de Staatsmijnen in Geleen volgde hij een opleiding tot chemisch analist en ging daar vervolgens werken. Met voetballen had hij helaas vanwege een hardnekkige liesblessure moeten stoppen. Maar geen probleem: Hij ging volleyballen bij de Hoensbroekse sportvereniging Sport en Spel. Daar speelde hij o.a. met enkele bekende Hoensbroekenaren, zoals Huub Arets, Jan Frings en Herman Hawinkels .

In 1968 trouwde Chrétien met Yvonne Westerink. Ze gingen wonen aan de Stationsstraat, later Prins Clausstraat in Hoensbroek. Yvonne werkte als verpleegster in het ziekenhuis van Brunssum en later als wijkverpleegster van het Groene Kruis bij het Gezondheidscentrum aan de Akerstraat.

Het onderwijs bleef Chrétien echter trekken, dus ging hij in 1968 de avondschool volgen op de HTS in Heerlen: 3 jaar lang 3 avonden per week studeren voor de onderwijsakte N1 Wis- en Natuurkunde. In 1971 werd zijn chef op het Centraal Laboratorium benoemd tot lector aan de Rijksuniversiteit te Groningen. Hij vroeg Chrétien om mee te gaan. Dit idee sprak hem erg aan, want dan kon hij aan de universiteit niet alleen werken, maar ook scheikunde gaan studeren. Chrétien en Yvonne verhuisden naar Ten Boer (augustus 1971). Yvonne vond daar werk als wijkverpleegster. Ten Boer ligt ten noorden van het bekende Slochteren.

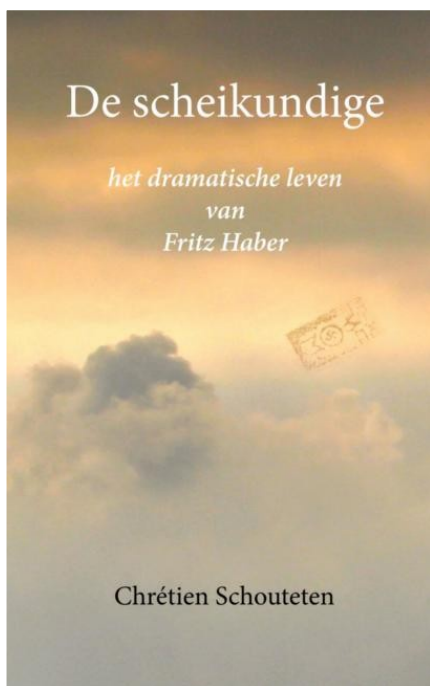
Chrétien behaalde zijn bul in 1976 en ging werken als leraar scheikunde in het Voortgezet Onderwijs. Daarnaast was hij van 1981 - 1985 ook vakdidacticus aan de Rijksuniversiteit Groningen. Vanaf 1985 werkte hij aan het Willem Lodewijk Gymnasium (WLG) in Groningen. Onder leiding van Chrétien ontwikkelde zijn school vanaf 1993 een scholenband met Gymnasium 1 uit Severomorsk, dat 25 km ten noorden van Moermansk ligt. Het is de Russische marineba-

sis in Noord-Rusland. De scholen zetten gezamenlijke onderwijsprojecten op, waarbij over en weer leerling-uitwisselingen plaatsvonden. Tijdens zijn onderwijsjaren heeft Chrétien met collega's veel nieuw vakoverstijgend studiemateriaal ontwikkeld, met name over de maatschappelijke verantwoordelijkheid van wetenschappers in oorlogstijden. In december 2008 nam hij afscheid van zijn school. Daarbij kreeg hij o.a. voor zijn verdiensten voor het scheikunde-onderwijs en de contacten met Rusland een koninklijke onderscheiding: Hij werd Ridder in de Orde van Oranje Nassau.

CHRÉTIEN MAAKT FURORE MET 'DE SCHEIKUNDIGE'

In 2010 schreef Chrétien het toneelstuk "de Scheikundige". Zijn stuk

is gebaseerd op historische feiten en gaat over het leven van de beroemde Duitse/Joodse chemicus Fritz Haber (1868-1934), die het in 1909 lukte om ammoniak te maken, waardoor kunstmest kon worden geproduceerd en de honger in de wereld kon worden bestreden. Haber was echter niet alleen een weldoener voor de mensheid (Nobelprijs voor Scheikunde, 1918), maar tijdens de eerste wereldoorlog ook 'de vader' van de chemische oorlogvoering, die in 1915 in het Belgische Ieper startte. Zijn (privé-)leven kende vele tragedies.

LENDI MEN | WOMEN | FASHION

Kouvenderstraat 13/15

6431 HA Hoensbroek

☎ 045- 5212430

In 2011 werd het toneelstuk van Chrétien in Berlijn opgevoerd tijdens het honderdjarig bestaan van het Fritz-Haber-Instituut van het Max-Planck-Genootschap. De OPCW (Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons; Nobelprijs voor de Vrede in 2013) maak

‘De Scheikundige’ opgevoerd in Assen

te hiervan opnamen en gebruikte deze in 2012 voor de film “Fires: A teacher’s mission”. Deze film (zie www.thefiresproject.com) gaat over de jarenlange activiteiten van Chrétien op het terrein van het ontwikkelen van lesmateriaal over het thema chemische wapens.

De tekst van het toneelstuk is in 2012 als boek uitgegeven (ISBN 978-90-73064-24-9). Sinds het najaar van 2014 heeft het toneelgezelschap TONEEL OVERDAG van Theaterwerkplaats Het Hek het stuk op diverse plaatsen opgevoerd.

Chrétien gaf en geeft nog veel presentaties. Vorig jaar werd hij in Engeland en Argentinië uitgenodigd om aan enkele universiteiten een lezing te komen houden over “scheikunde-onderwijs en ethiek” en de rol die biografische verhalen van chemici hierbij kunnen spelen. Daarbij werden delen van zijn toneelstuk gespeeld, zowel in het Engels als in het Spaans.

Chrétien is woonachtig in Thesinge, gemeente Ten Boer in Groningen.

HOEVEEL DM WAS GRAAF BENEDIKT VON UND ZU HOENSBROECH WAARD?

Door Henri Peters

Benedikt Graf von und zu Hoensbroech werd geboren in 1939. Hij was gehuwd met Marie Charlotte Thérèse de Longueval Gräfin von Buquoy (1942-2000). Studeerde Volkswirtschaftslehre en begon na zijn vrijlating in onroerend goed. (Erste Immobilien Beteiligungsgesellschaft Benedikt Graf von und zu Hoensbroech).

Graaf Benedikt von und zu Hoensbroech werd in september 1963 door de Stasi gevangen genomen. Hij had als student om idealistische redenen, na de bouw van de muur, DDR burgers geholpen die op politieke gronden wilden

vluchten uit het toenmalige Oost-Duitsland. Dit gebeurde door de mensen te verstoppen in onzichtbare dubbele cabines van verhuishagens.

Zijn arrestatie veroorzaakte grote opschudding. De familie von Hoensbroech had groot aanzien, bezat enorme landerijen in het Rijnland en zeer invloedrijke betrekkingen bij de regering in Bonn. Koningin Fabiola van België, een ver familielid en ook de Franse Ambassadeur Francois Seydoux zetten zich voor de zaak in.

Omdat Heinrich von Brentano di Tremezzo, toenmalige minister van buitenlandse zaken van de Bondsrepubliek, een neef van Benedikt was, raden de DDR-Beamten de graaf aan zijn familielid schriftelijk ervan in kennis te stellen, dat een brief van het ministerie van buitenlandse zaken aan de SED-regering (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands) tot gratie zou kunnen leiden.

In Bonn werd dit voorstel echter gezien als een eenvoudige truc om

de DDR als staat te moeten erkennen.

De vader van de jonge graaf nam de bekende Oost-Duitse advocaat Dr. Friedrich Karl Kaul in de arm voor zijn verdediging. Kaul zelf was een prominent lid van de SED en had uitstekende betrekkingen met de top van de DDR-regering. Hij bemoeide zich niet persoonlijk met de verdediging van Benedikt toen de zaak in juli 1964 voorkwam. De laatste werd veroordeeld tot 10 jaar tuchthuis. Het officiële programma van Bonn om gevangenen vrij te kopen stond nog in de kinderschoenen. Met toestemming van de Staatssicher-

Karl Kaul

heidsdienst stapte Kaul naar de familie von und zu Hoensbroech om door middel van privéonderhandelingen de zaak vlot te trekken.

Hij stelde een losgeld voor van 2 miljoen DM om de schade te herstellen die de graaf de arbeidersklasse had aangedaan en om een snelle terugkeer naar het Westen te verzekeren. De vader stelde voor om een miljoen zelf te betalen en West-Duitsland de andere één miljoen DM.

De familie von und zu Hoensbroech informeerde onmiddellijk de regering in Bonn hierover. Daar was men bang dat zo een precedent geschapen werd dat het toen gebruikelijke systeem, dat voorzag in een vergoeding van 40.000 DM, zou doen omkiepen. Daarom eiste de toenmalige vicekanselier Erich Mende dat de naam van Benedikt von und zu Hoensbroech op een reguliere lijst werd geschreven met de gebruikelijke prijs.

Graf Benedikt

Zoals hij later schreef, belde hij Stange in Berlijn op met een sarcastische ondertoon “vraag a.u.b. aan je collega Vogel in Berlijn of een graaf in de boerenarbeidersstaat DDR vijftig keer meer waard is dan een arbeider”. Vogel gaf de boodschap door aan Volpert en volgens Mende schaamden de Oostduitsers zich zo erg dat de

“Ablöseforderung” in de doofpot verdween.

Mende

In de herfst van 1964 werd Benedikt von und zu Hoensbroech, die intussen al een jaar gevangen zat, in burgerkleding naar de bezoekeruimte van de gevangenis gebracht. Hier werd hij voorgesteld aan Vogel die een politieman beval om het gratieformulier van Walter Ulbricht voor te lezen. Toen de graaf tegenwierp dat hij nooit hierom gevraagd had antwoordde Vogel dat hij de loop der dingen nu een-

maal moest accepteren. Verder bleek uit de

brief dat de strafmaat van Benedikt door goed gedrag gehalveerd was en de rest van de straf was omgezet in een voorwaardelijke.

Vogel vroeg Benedikt hem te volgen naar zijn auto en reed met hem naar de grensovergang Heinrich-Heinestrasse. In die tijd werd iedereen zonder uitzondering gecontroleerd maar Vogel bood Benedikt een westsigaret aan en knikte kort naar de douanier, die niet eens de pas controleerde en de auto zonder vertraging liet passeren.

Mende echter had het afpersingsverzoek niet zo afgewezen als hij deed voorkomen. De DDR, beschaamd of niet, had zeker niet volledig gecapituleerd. De prijs was alleen gereduceerd naar 450.000 DM. Omdat de West-Duitse regering hiervan slechts 40.000 DM betaalde moest de vader van de graaf, Eugene von und zu Hoensbroech, uit eigen zak de overgebleven 410.000 DM betalen, die hij naar Kauls oorspronkelijke opdracht, naar een Zwitserse bank overmaakte. Of het geld voor de Oost-Duitse arbeider is besteed valt zéér te betwijfelen!

HOWA BINNENHUISDECORATIE

Nieuwstraat 12-14

6431 KT Hoensbroek

☎ 045- 5212900

PETER RENIER RITZEN, ZOUAAF UIT HOENSBROEK

Halverwege de 19de eeuw trokken uit de hele wereld na een oproep door paus Pius IX meer dan 10.000 katholieke jongemannen naar Rome ter verdediging van de toenmalige Kerkelijke Staat. Ook vanuit Nederland vertrokken er in de loop van die jaren meer dan 3000 mannen naar Italië om aan die oproep gehoor te geven. Uit alle delen van het land kwamen ze, met opvallend veel jongens uit de kop van Noord-Holland en uit Brabant. Ook uit Limburg vertrokken er een kleine 200 naar Rome. Van hen kwam er één uit Hoensbroek en dat was Peter Renier Ritzen, geboren op 6 september 1839 aan de Koeweg (de huidige Koestraat) in Hoensbroek.

Hij werd de enige Hoensbroekse zouaaf en over hem gaat dit artikel. Maar voordat we op zijn wederwaardigheden verder zullen ingaan moeten we eerst een korte schets geven van de Kerkelijke Staat en het conflict, dat tot zijn avontuur heeft geleid.

N. 17
18 juni
1839

Akte Van Geboorte van P. R. Ritzen

Het jaer achttien honderd negen en dertig, den Elften
der maand juni, ten acht uren woensdag is voor ons Jan Joseph Buisson
Ambtenaar van den Burgerlyken Siend der gemeente Hoensbroek, provincie
Limburg, verschenen Jan Henricus Ritzen oud twee en dertig jaren
Huyser van beroep, woonachtig in den Koning binnen deze gemeente

dezelke aan ons vertoond heeft een kind van het mannelijk geslacht,
op woensdag geboren, ten twee uren woensdag, van hem

comparaat en van Maria Catharina Cuwen
zyne echtgenote, en aan welk hij verklaard heeft te willen geroen de voornamen
van Peter Renier
alzelke verklaring en vertooning gedaen syn in tegenwoordigheid van geroen
Huisch woonachtig te

Hoensbroek landbouwer
van beroep, oud twee en dertig jaren, en van Jan Joseph Buisson
woonachtig te Hoensbroek

Huyser van beroep, oud twee en dertig jaren. En na gedane voorlesing aan den declarant
en de getuigen, hebben zy met ons getoekend.

De Ambtenaar voornoemd,
J. H. Ritzen
J. Huisch J. Buisson J. J. Vayfen

KORTE GESCHIEDENIS VAN DE KERKELIJKE STAAT

Eeuwenlang was Italië verdeeld in een aantal kleine staatjes, onder andere Toscane, Parma, Sardinië en de in 754 gevormde Kerkelijke Staat, bestaande uit de provincies Romagna, Marken, Umbrië en het door de pausen al in de 4de eeuw verworven grondgebied rond Rome, het 'Patrimonium Petri' (Sint Pieters Erfgoed).

Bij het Congres van Wenen, waarbij als het ware een nieuwe kaart van Europa werd getekend, verloor Italië Venetië, Lombardije en Trente aan Oostenrijk en werden enkele vroeger verloren gegane gebieden weer bij de Kerkelijke Staat gevoegd, maar overigens bleef de situatie zoals ze was.

Hierna ontstond in het versnipperde Italië, mede als gevolg van het opkomende nationalisme een beweging (Risorgimento = opstand), die de Italiaanse eenheid tot doel had. De hoofdfiguren in dit streven naar eenheid waren Victor Emmanuel II, koning van Sardinië, en zijn minister-president Camillo Cavour, een staatsman met grote diplomatieke gaven, en de Sardijnse generaal en vrijheidsstrijder Giuseppe Garibaldi.

Afb. 4. Kaartje van de kerkelijke staat aan de vooravond van de zoutavenmissie. Uit: J.M. Reynders, Pieter Jong, De held van Lutjebroek, Tilburg 1935.

UITVAARTCENTRUM VAN DEN HOUT

Kathagen 10

6361HG Vaesrade

☎ 045- 5212004

Tijdens het pontificaat van paus Pius IX (1846-1878) werd ook de Kerkelijke Staat betrokken in de strijd tot de vorming van een groot Italiaans rijk met Rome als hoofdstad. De staat strekte zich in midden Italië uit van de Adriatische tot Middellandse Zeekust en vormde daarmee een groot obstakel.

Peter Reinier Ritzen

In 1860 gingen hierbij Romagna, Umbrië en Marken al verloren. Pius IX richtte toen een oproep tot de jeugd van de hele katholieke wereld om de Kerkelijke Staat te komen verdedigen. Velen gaven aan deze oproep gehoor, vooral in de periode 1866-1870 en er werden grote overwinningen behaald in de slagen bij Monte Libretti en Mentana (1876). Maar toch slaagde Victor Emmanuel erin, geholpen door het uitbreken van de Frans-Duitse oorlog, op 20 september 1870 Rome te veroveren. Rome werd daarop

de hoofdstad van het één gemaakte Italië en de meer dan 1000 jaar bestaande Kerkelijke Staat hield op te bestaan. Het Vaticaan weigerde echter de overweldiging te erkennen, waardoor de 'Romeinse kwestie' ontstond. Pas begin 1929 werd die kwestie opgelost door het verdrag van Lateranen tussen Pius XI en dictator Benito Mussolini. Hierbij werd de soevereine staat Vaticaanstad in het leven geroepen.

ADMINISTRATIEKANTOOR LABOR

VLOEDSTRAAT 34

6361 XH Nuth

☎ 045-5650121

HET PAUSELIJK ZOUAVENCORPS

Zouaven verzameld op het Sint Pietersplein in Rome voor de pauselijke zegen op 25 april 1870.

Zoals al vermeld gaven in 1860 velen gehoor aan de pauselijke roep om hulp. Maar dat waren toen nog hoofdzakelijk Fransen en Belgen. De Nederlanders volgden later (met name in de periode 1866 – 1870).

De leiding van het in 1860 gevormde bataljon 'Tirailleurs Franco-Belges' kwam in handen van de Franse generaal de Lamoricière.

Op 1 januari 1861 werd het korps echter omgedoopt in 'Pauselijke Zouaven'.

De naam en de ook de kledij waren ontleend aan de 'Zouawa', een zeer dappere Kabylenstam in het door de Fransen onderworpen Algerije. Leden van die stam vormden vanaf 1831 een elite-eenheid van het Franse leger met de naam Zouaven. Toen nu in 1861 het pauselijke Zouavenregiment werd gevormd bestond de kern grotendeels uit Fransen, die ook in Noord-Afrika hadden gevochten en zij namen hun naam mee naar het nieuw te vormen regiment in pauselijke dienst. Het uniform, dat in Afrika gedragen werd, werd over-

genomen: een vest, een kort jasje en een wijde pofbroek van grijs-blauwlaken, afgezet met dofrode tressen en chevrons. Om het middel droegen ze een brede rode ceintuur en op het hoofd een grijze kepie, versierd met een kleine jachthoorn. Beenwindsels of witte slobkousen omsloten deels de lage bergschoenen.

Het aantal zouaven bedroeg van 1 januari 1861 tot de overgave van Rome op 20 september 1870 in totaal 11036. Daarvan was het grootste deel afkomstig uit Nederland, namelijk 3181. De meeste Nederlandse zouaven waren afkomstig uit eenvoudige gezinnen: boerenzoons, landarbeiders en middenstanders; in tegenstelling tot de Franse zouaven, die veel uit adellijke kringen afkomstig waren. Het overgrote deel bestond uit trouwe katholieken, die uit een eerlijke geloofsovertuiging gehoor gaven aan de pauselijke oproep.

De bekendste wapenfeiten uit de zouaventijd zijn de slag bij Monte Libretti in oktober 1867 (waarin met 15 anderen ook de bekende zouaaf Pieter de Jong sneuvelde), waarbij 86 zouaven 1200 Garibaldisten versloegen en de bekende slag bij Mentana een maand later in dat jaar, waarbij Garibaldi een vernietigende slag werd toegebracht.

De laatste slag om Rome bij de Porta Pia was een verloren slag, omdat hun bondgenoot Napoleon III zijn leger onverwachts had teruggetrokken en paus Pius IX begreep, dat 5000 Zouaven het niet konden opnemen tegen 60.000 tegenstanders. Om verder onnodig bloedvergieten te voorkomen gaf hij zich onder protest over.

WERVING EN SELECTIE IN NEDERLAND

Voor de werving van de zouaven bestonden in Nederland een aantal wervingsbureaus, onder andere in Maastricht. Om dienst te kunnen nemen moest men katholiek zijn, godsdienstig en moreel van onbesproken gedrag, ongehuwd of weduwnaar zijn en een leeftijd hebben tussen 17 en 40 jaar.

Tombe Victor Emmanuel II in het Pantheon Rome

Een heel belangrijke rol heeft het stadje Oudembosch in Noord-Brabant gespeeld (waar nu ook sinds 1947 het Zouavenmuseum is gevestigd).

Daar fungeerde onder leiding van pastoor Hellemons het klooster St. Louis als algemene verzamel- en vertrekplaats voor het overgrote deel van de Nederlandse zouaven. Een deel van hen is echter via Maastricht afgereisd. Eerst ging men naar Brussel voor de keuring en waar men tekende voor een voorlopig dienstverband van 2 of 4 jaar. Daarna reisde men per trein naar Marseille, vervolgens per boot naar Civitavecchia en dan per trein naar Rome. Daar werden ze opnieuw ingeschreven en ontvingen ze een wapennummer, het matricule nummer. Na het tekenen voor definitieve dienstneming volgde een opleiding van 8 weken, met Frans als voertaal (de commandanten en officieren van het korps waren bijna allemaal Fransen). Na de val van Rome kwamen de zouaven via München, Keulen en Aken terug in Nederland, dat hen feestelijk verwelkomde. De meesten van hen kwamen daarna echter tot de ontdekking, dat ze hun Nederlandse staatsburgerschap hadden verloren, omdat ze zich zonder toestemming des Konings in vreemde krijgsdienst hadden begeven.

PARTYCENTRUM AMICITIA

Markt 9

6431 LG Hoensbroek

☎ 045- 5212999

Bij hun terugkeer konden zij echter binnen circa drie maanden hun staatsburgerschap terugkrijgen. Het duurde dan een maand of drie voor koning Willem III, welwillend als hij was ten opzichte van deze naïeve idealisten, hun verzoek inwilligde.

Ook koningin Emma heeft zich nog met deze verzoeken beziggehouden. In 1947 kregen allen postuum het Nederlanderschap terug. De laatste zouaaf, Petrus Verbeek, overleed op 30 september 1946, 95 jaar oud.

WIE WAS PETER RENIER RITZEN?

Peter Renier Ritzen uit Hoensbroek was dus een van die ruim 3000 Nederlandse mannen, die tussen 1860 en 1870 bij het zouavenkorps dienst namen. Maar wie was hij eigenlijk?

Pieter werd op de ochtend van 6 september 1839 geboren aan de Koeweg in Hoensbroek als zoon van Jan Henricus Ritzen, kuiper van beroep, en van Maria Catharina Cruwen. Vader Jan Henricus Ritzen, die ook in Hoensbroek was geboren op 23 augustus 1804, was een zoon van Pieter Denijs Ritzen, die we in de Franse volkstelling van 1796 tegenkomen als Dionysius Ritzen, 30 jaar oud, landbouwer en wonende aan de Aekerstraat en Anna Maria Otermans, 23 jaar oud, beiden in Hoensbroek geboren.

Zijn moeder Maria, geboren op 4 november 1803, was een dochter van Michiel Cruwen en Maria Catharina Ritzen, in 1834 landbouwers in Nuth.

F. NIJSTEN SLIJTERIJ WIJNHANDEL

Kouvenderstraat 158

6431 HH Hoensbroek

☎ 045-5223466

LÉON MEESSEN OPTOMETRIE

Kouvenderstraat 17

6431 HA Hoensbroek

☎ 045-5212587

N.° 4119 D'ORDINE 4119 Deposito

STATO PONTIFICIO

2.^a Sud Divisione Militare Piazza di Roma

DEPOSITO di Roma Maggio 1869

Foglio di Capitolazione per l'arruolamento di Ritzen Pietro

(*) Ché si obbliga a servizio Vol. 1.^a S. Sede per anni due

Quest' oggi cinque giugno Mille ottocento sestanta otto
il nominato Ritzen figlio di Enrico e di Caterina
nato a Boenstwech Delegazione di Starva li 9 giugno 1839
ultimo domicilio a Maestricht Delegazione di Colonia
Statura metro uno e centimetri 66 capelli e ciglia bruni occhi grigi
fronze coperte naso media bocca media mento torso viso dritto
colore chiaro condizione ferma segni apparenti nessuni

Inschrijvingsbewijs Ritzen

Het gezin bestond verder uit Maria Catharina, geboren op 16 juni 1835; Johannes Mathias, geboren op 16 mei 1837 en Jan Pieter, geboren op 24 mei 1842. Peter nam tweemaal vrijwillig dienst in het pauselijke leger. De eerste keer werd hij ingelijfd als gewoon soldaat van 11 juni 1867 tot 18 juni 1869. In tegenstelling tot veel anderen vroeg hij (vanuit Maastricht) toestemming aan koning Willem III om in vreemde krijgsdienst te mogen treden en die kreeg hij op 5 juli 1867.

Nadat hij die toestemming had gekregen moet hij heel snel naar Rome zijn doorgereisd, want al op 3 en 4 november 1867 vocht hij mee in de voorste linies in de slag bij Mentana en hij kreeg daarvoor het Mentanakruis als pauselijke onderscheiding uitgereikt.

Peter schreef daarover ruim een half jaar later in een brief, gedateerd 3 juni 1868, het volgende: "Wij hebben over eenigen tijd het getuig-schrift gekregen van de Medalje die wij bij Mentana verdient hebben en het is bij velen zoo veel in aanzien dan de Medalje zelf want het is zeer mooi en het wapen van den Hijligen Vader staat er op en al de namen van de plaatsen waar het vorig jaar is gevochten geworden

en ook nog eenen grooten brief in het Latijn dog wat dat al betekent dat weet ik nog niet. Maar ik zal tog zorgen dat ik het door den eenen of den anderen krijg overgezet in het Hollands."

Om opnieuw dienst te kunnen nemen was men verplicht terug te keren naar Nederland. Peter deed dat en nam op 17 november 1869 voor de tweede keer dienst onder matrikelnummer 9440. Zijn dienstverband eindigde met de overgave van de stad Rome door paus Pius IX.

Op dat moment diende hij als soldaat 2^e klas bij het Zouavenregiment 5^e compagnie van het 3^e bataljon. Daags na de capitulatie leverden de zouaven hun wapens in, verlieten Rome en keerden naar huis terug.

Tijdens zijn laatste periode begon in Rome het eerste Vaticaans concilie met de afkondiging van de onfeilbaarheid van de paus.

Het is dan in Rome een drukte van belang en Peter schrijft daarover in een brief, gedateerd 20 april 1870, aan zijn familie: *".... hier een groot aantal Bisschoppen en andere heerschappen zijn die gedurig de eewigge Stadt doorkruissen en geene uur tijt laten verlooren gaan."* Verschillende concilievaarders maken van zijn diensten als ordonnans gebruik, onder wie de generaal-overste van de Kruisheren.

PETER RITZEN NA ZIJN TERUGKEER UIT ROME.

Na de val van Rome keert hij terug naar Nederland. Volgens gegevens van het Zouavenmuseum zou hij in Maastricht als dienstknecht in dienst gegaan zijn bij kapelaan Nicola. Hij noemt die kapelaan ook aan het eind van zijn brief van 3 april 1869. Volgens zijn kleindochter gaat hij echter naar Gulpen en wordt daar bakker. Het zou goed kunnen, dat hij eerst naar Maastricht gaat en later naar Gulpen, waar hij op 6 juli 1876 trouwt met Maria Ploem, 27 jaar oud, geboren te Nijswiller op 1 april 1849 en zonder beroep wonende te Gulpen.

Bij zijn huwelijk woonde Peter in Meerssen, waar hij huisbediende was (bij kapelaan Nicola?). Zijn beide ouders zijn dan al overleden.

Een van de getuigen bij dat huwelijk was Jan Kocks, broodbakker(!) te Gulpen en bekende van de bruid.

Het echtpaar kreeg 6 kinderen, 3 jongens en 3 meisjes. Volgens de geboorteakte van de oudste zoon is zijn vader in 1877 bakker aan de Rijksweg in Gulpen.

De jongste zoon, Nicolaas, wordt geboren op 6 februari 1886. Volgens de geboorteakte van Nicolaas zijn zijn beide ouders dan zonder werk.

Twee maanden later, op 4 april 1886, sterft Peter Ritzen om 04.00 uur aan het Veld te Gulpen, 46 jaar oud.

HERINNERINGSPLAQUETTE

Op initiatief van zijn kleindochter Marietje Weterings-Ritzen ging het kerkbestuur van Gulpen ermee akkoord een plaquette aan te brengen op het kerkhof, ter herinnering aan iemand, die uit ideële overwegingen ten strijde trok. Op 9 oktober 1993 werd de plaquette aangebracht en ingezegend door kapelaan Jozef L'Ortye. Later zorgde

de familie ook nog voor een rustbank op het kerkhof en een groot, ingelijst portret van deze zouaaf in het parochiezaaltje.

Bronnen:

De afbeelding van Peter Ritzen in uniform op pag. 29 en die van zijn Italiaanse inschrijvingsformulier op pag. 34 zijn afkomstig uit het archief van het Zouavenmuseum te Oudenbosch.

Voor de teksten is dankbaar gebruik gemaakt van het artikel 'Een "Gulpener" Zouaaf in dienst van de paus' in: *Galopia*, oktober 2009 nr. 2 en van de informatie uit een brief van mevr. Weterings-Ritzen in het archief van het Zouavenmuseum te Oudenbosch.

SCHOENSERVICE & LEDERWAREN LUCHIES

Hoofdstraat 16

6431LC Hoensbroek

☎ 045-5221703

BIJZONDERE GEBOUWEN IN HOENSBROEK

Voor de open monumentendag in september van het vorige jaar is door de heemkundevereniging een inventarisatie gedaan van bijzondere gebouwen in Hoensbroek.

In een serie hebben wij dit nu samengevat, waarvan in deze editie de eerste resultaten te lezen zijn.

'VINCKENHOES' HOOFDSTRAAT 11 - 15, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1922 STATUS GEMEENTELIJK MONUMENT

Het woonhuis Vincken staat symbool voor het toegenomen zelfbewustzijn van de groeiende middenstand in de jaren 1920 in Hoensbroek.

Het ligt nabij de karakteristieke splitsing van de Hoofdstraat naar de Amstenraderweg, de Kouvenderstraat en de Nieuwstraat, het recent vernieuwde Gebrookerplein.

Het huis dateert uit de 20er jaren en getuigt nog steeds van het aanzien dat deze familie toen genoot en wilde uitstralen. Dat blijkt ook uit het feit dat deze familie op die plek, in het hart van Hoensbroek in 1921 het zojuist herstelde kruis met rustaltaar liet plaatsen.

Het betreft een dubbel woonhuis op een basement waarin een leerhandel was gevestigd. In feite zijn de beide woningen niet hetzelfde. De linker woning is groter dan de rechter; de ramen in de middenas behoren tot de linker woning die ook een grotere en voornamere voordeur heeft. Door de verheven plaatsing op een onderbouw met een overdekte dubbele trappartij en een bekroning met een timpaan en twee neobarokke dakkapellen getuigt het pand nog steeds van de ambities van de opdrachtgever(s). Wel is de architectuur ernstig aangetast door een onjuiste kleurstelling alsmede door de gewijzigde vensters en de rechter voordeur.'

WITTE VILLA KOUVENDERSTRAAT 132, HOENSBROEK

BOUWJAAR 1930 – 1931 ARCHITECT CAMILE DE SMET

STATUS RIJKSMONUMENT

De gebruikte bouwstijl van deze woning sluit op bescheiden wijze aan bij de vormtaal van het 'Nieuwe Bouwen'. Gelegen in een rij met baksteen, aardse kleuren en schuine daken moet dit gebouw van meet af aan een bijzondere verschijning zijn geweest. Nog steeds valt dit witte strakke huis ieder voorbijganger direct op. Het huis wordt momenteel bewoond door Yvette en Ed Jonges met hun twee zonen. Naast groot onderhoud aan het exterieur is het interieur van de woonhuis in 2005 door architectenbureau Beckers verbouwd

en gemoderniseerd. De historie was daarbij leidend. Het glas-in-lood is gerestaureerd. Je hoeft niet per se een groot liefhebber van de ‘Nieuwe Zakelijkheid’ te zijn om waardering voor dit bijzondere rijksmonument op te brengen. In de jaren dertig was Mies van der Rohe een icoon in de veranderende architectuurwereld. Mies bouwde spraakmakende gebouwen zoals het paviljoen voor de wereldtentoonstelling in Barcelona. In Heerlen vinden we veel voorbeelden van moderne gebouwen met hetzelfde bouwjaar 1930-1931. Een aantal daarvan werd gebouwd door Frits Peutz.

Wie in Hoensbroek op zoek gaat naar moderne gebouwen uit deze periode kan alleen hier in de Kouvenderstraat uit komen.

Men streefde naar zuivere, onversierde, eenvoudige geometrische volumes die vrij in de ruimte werden geplaatst. De soberheid sluit aan bij het wereldbeeld tussen de oorlogen, de schaarste aan materialen en bij het idee tijdloos te willen bouwen. De moderne interieurs uit die tijd hebben meer ruimtelijkheid en hoogte, meer licht en lucht dan in voorafgaande stijlperiodes. Kenmerk is de kubische opzet van de hoofdmassa's gedomineerd door een rondboogvormige uitbouw over beide bouwlagen en een plat dak. Het grote schoorsteenkanaal en het betonnen luifeltje ondersteunen het concept. Het toegepaste bouw materiaal is baksteen met een witte pleisterlaag. De vensters waren blauwgeverfd en bestaan uit ijle stalen profielen met helder glas. Door de koppeling van de vensters en panelen tot stroken ontstaat een wel overwogen horizontale vlakverdeling tussen de gevelopeningen en de gemetselde delen van de gevel. Le Corbusier gebruikte hiervoor de formulering: 'la fenêtre en bandeau'. Hij wilde zo de vrije indeelbaarheid van de vloeroppervlakte achter deze gekoppelde glasvlakken zichtbaar maken. De relatie tussen binnen en buiten speelde daarbij ook een belangrijke rol. Het hele pand is optisch opgetild door gebruik te maken van een plint in donkerbruine baksteen. Wie dat wil kan in deze vormtaal de symboliek lezen van een bouwkunst die zich vrij maakt van de aarde.

WONINGEN JULIANA BERNHARDLAAN

BOUWJAAR 1932

STATUS ACTIEVE MONUMENTEN

De Juliana Bernhardlaan staat symbool voor de ontwikkeling en transformatie van Hoensbroek in de twintigste eeuw. De aanleg werd uitgevoerd tijdens de crisis van de jaren 1930 door een zestigtal werklozen en kwam gereed in 1932. Naast de historische Hoofdstraat, tot 1921 Dorpsstraat, vormde deze nieuwe straat een brede

kaarsrechte verbinding tussen de neogotische Sint-Janskerk uit 1906 nabij de Markt en Kasteel Hoensbroek dat volgens de huidige inzichten in oorsprong dateert uit omstreeks 1375. De straat kreeg aan-

vankelijk de pretentieuze naam Heerbaan. Waarschijnlijk was dit een verwijzing naar een Romeins verleden in het licht van de in 1885 tijdelijk vrij gelegde resten van een Romeinse villa bij Schuureik. Na het huwelijk van de latere koningin Juliana met prins Bernhard in 1937 werd ze omgedoopt in Juliana Bernhardlaan.

Vooruitlopend op de aanleg van deze nieuwe straat werden in 1926 en 1928 twee lagere scholen gebouwd nabij het kasteel. Inmiddels zijn deze scholen afgebroken en is ter plaatse het open groene karakter hersteld. De straat kent enkele opmerkelijke huizen die een speciale vermelding verdienen. Dat geldt bij voorbeeld voor de woning van notaris A. Pinckaers uit 1941, waar nu de huisarts Leo Peters woont.

Het betreft een traditioneel ontwerp met historiserende luiken en glas-inloodvensters in combinatie met stalen ramen van architect Jos Wielders uit Sit-

tard. Daarnaast staat het enige mergelhuis in Hoensbroek dat in 1950 werd gebouwd voor het Groene Kruis. Opmerkelijk is ook de woning voor de hoofdonderwijzer P. Rats uit 1952. Ze werd ontworpen door zijn familielid, architect A.J. Rats uit Amsterdam, in een eigenzinnige interpretatie van het traditionele idioom. In opdracht van Staatsmijnen in Limburg werd in 1958 en 1961 een aantal ingenieurswoningen gebouwd

met de huisnummers 19 tot 29 en 99 en 101. De situering van deze huizen in het centrum van Hoensbroek was mede bedoeld om de eenzijdige samenstelling van de bevolking van Hoensbroek te doorbreken. Ze zijn gebouwd in een zeer sobere traditionele trant. Alleen aan de grotere afmetingen van de woningen en de inpandige garage is afleesbaar dat ze bestemd zijn voor het hoger personeel van de mijnen.

W. MENGELERS – AUTO ELEKTRA

Burg. Slanghenstraat 11

6433 AR Hoensbroek

☎ 045- 5217777

BEGUNSTIGERS OOS GEBROOK

HOLTUS VERZEKERINGEN & FINANCIERINGEN	HOENSBROEK
M. L'ORTYE	AMSTENRADE
PUNCTUA & PARTNERS - ACCOUNTANTS	HOENSBROEK
THE READ SHOP VROMEN	HOENSBROEK
C. VAN TILBURG	HOENSBROEK
VAN MELICK - HEERLIJK UIT HOENSBROEK	HOENSBROEK

moonen | BOUW BV
BOUWKUNDIGADVIES

PETER WIND - PAPIER/KANTOORVAKHANDEL

Akerstraat Noord 288

6431 HW Hoensbroek